

آنچه با پول نمی‌توان خرید

مرزهای اخلاقی بازار

مایکل سننیل
ترجمه‌ی حسن افشار

فهرست

پیش‌گفتار: بازار و اخلاق

دوره‌ی فخرفروشی بازار • همه چیز برای فروش • بازاندیشی در جایگاه بازار / ۱

۱. نوبت‌شکنی

مسیر تندرو • خط لکسوس • شغل نوبت‌گیری • بازار سیاه وقت دکتر • پزشکان
ملازم • منطق بازار • بازار در مقابل صف • بازار و فساد • بازار سیاه بلیت چه
عیبی دارد؟ • بازار سیاه کمپینگ در پارک یوسمیتی • فروش بلیت برای مراسم
عشای ربانی پاپ • بلیت کنسرت اسپرینگستین • منطق صف / ۱۳

۲. مشوق‌ها

پول دادن برای عقیم کردن • نگاه اقتصادی به زندگی • پول دادن به بچه‌ها برای
نمره آوردن • رشوه برای درمان • مشوق‌های ناپسند • جریمه یا قیمت •
جریمه‌ی سرعت غیرمجاز • تقلب مترو و کرایه‌ی فیلم • سیاست تک‌فرزندی در چین
• خرید و فروش پروانه‌ی فرزندآوری • خرید و فروش پروانه‌ی آلوده‌سازی • جبران
کربن • شکار کرگدن با پرداخت پول • شکار فیل دریایی با پرداخت پول • مشوق‌ها
و درگیری‌های اخلاقی / ۳۷

شش

۳. بازار چگونه اخلاق را به حاشیه می‌راند

- چیزهایی که با پول می‌شود و نمی‌شود خرید • عذرخواهی و تبریک‌گویی خریدنی • مخالفت با هدیه دادن • پولی شدن هدیه‌ها • افتخار خریدنی • دو جور مخالفت با بازار • به حاشیه رانده شدن هنجارهای غیربازاری • محل‌های دفن ضایعات هسته‌ای • جمع‌آوری اعانه و تأخیر والدین • پدیده‌ی تجارتی شدن • فروش خون • دو اصل اعتقادی در آیین بازار • اقتصادی کردن عشق / ۸۱

۴. بازار در زندگی و مرگ

- بیمه‌ی سرایدار • بیمه‌ی احتضار: شرط‌بندی روی جان انسان • قمار مرگ • تاریخچه‌ی اخلاقی بیمه‌ی عمر • بازار پیش‌خرید تروریسم • بیمه‌ی عمر شخص ثالث • سهام مرگ / ۱۱۵

۵. حقوق نام‌گذاری

- فروش امضا • اسم‌بازی • اسکای‌باکس، جایگاه ویژه • مانی‌بال • محل آگهی • تجارتی شدن چه اشکالی دارد؟ • بازاریابی شهری • نجات غریق و فروش نوشابه • ایستگاه‌های مترو و کوره‌راه‌های طبیعت • ماشین‌های پلیس و شیرهای آتش‌نشانی • زندان‌ها و مدرسه‌ها • جامعه‌ی اسکای‌باکسی / ۱۴۵

پی‌نوشت‌ها / ۱۸۱

نوبت شکنی

هیچ کس دوست ندارد توی صف بایستد. گاهی نوبت جلوتر را می‌خرند. می‌دانیم که در رستوران‌های از ما بهتران انعام خوبی به گارسون می‌دادند تا کمتر منتظر خالی شدن میز بمانند. این انعام در واقع رشوه‌ای است که دزدانه به او می‌دهند. جلوی در نوشته‌اند هر کس بخواهد می‌تواند یواشکی یک اسکناس پنجاه دلاری کف دست گارسون بگذارد تا معطل نشود. اما به تازگی خرید و فروش اجازه‌ی نوبت‌شکنی علنی شده و رواج پیدا کرده.

مسیر تندرو

این روزها صف‌های طولانی در فرودگاه‌ها برای بازرسی همه را کلافه کرده. ولی همه لازم نیست در این صف‌های پیچ‌درپیچ بایستند. کسانی که بلیت فرست‌کلس یا بیزنس کلس خریده‌اند می‌توانند از مسیرهای مخصوصی به جلو صف بازرسی بروند. «بریتیش ایرویز» اسمش را گذاشته مسیر تندرو (Fast Track). این سرویس به مسافرانی که پول بیشتری می‌دهند اجازه می‌دهد به جلوی صف بازدید گذرنامه‌ها بروند.^۱ ولی خیلی‌ها پول خرید بلیت فرست‌کلس را ندارند. بنابراین شرکت‌های هواپیمایی شروع به فروش مجوز نوبت‌شکنی به مسافران معمولی کرده‌اند. «یونایتد ایرلاینز» اولویت سوار شدن در پرواز دِنور - بوستون را، به علاوه‌ی مجوز رفتن به جلوی صف بازرسی امنیتی، به قیمت ۳۹ دلار اضافه بر قیمت بلیت به شما

اگر این نوبت شکنی در صف‌های شهربازی‌ها حالتان را به هم می‌زند، می‌توانید به دیدن مکان‌های توریستی سنتی از قبیل آسمان‌خراش امپایر استیت بروید. با ۲۲ دلار (بچه‌ها ۱۶ دلار) هشتاد و شش طبقه بالا می‌روید و شهر نیویورک را از بالا می‌بینید. افسوس که این جا هم بازدیدکننده زیاد دارد و گاهی مجبور می‌شوید ساعت‌ها در صف آسانسور بایستید. بنابراین حالا امپایر استیت هم یک «مسیر تندرو» برای مهمانانش درست کرده. هر نفر با ۴۵ دلار می‌تواند یک برگه‌ی عبور سریع (Express Pass) بخرد و برود سر صف بایستد، هم برای بازرسی امنیتی و هم برای سوار شدن به آسانسور. سلفیدن ۱۵۰ دلار برای یک خانواده‌ی چهار نفره ممکن است قیمت زیادی برای رسیدن سریع به بالای آسمان‌خراش به نظر برسد، اما سایت فروش بلیت‌اش می‌گوید سرویس عبور سریع «فرصتی عالی برای حداکثر استفاده‌ی شما از وقتتان در نیویورک — و امپایر استیت — است چون می‌توانید صف‌ها را دور بزنید و مستقیم به جاهای دیدنی بروید»^۶

خط لکسوس

همین گرایش را در آزادراه‌های آمریکا هم می‌بینیم. کسانی که مسیرهای خاصی را هر روز باید بروند و برگردند می‌توانند قفل ترافیک را بشکنند و از خط ویژه‌ای سریع خودشان را به مقصدشان برسانند. شروعش از دهه‌ی ۱۹۸۰ بود که استفاده‌ی مشترک چند نفر از یک خودرو باب شد. ایالت‌های بسیاری برای این که از بار ترافیک و آلودگی هوا بکاهند خط‌های ویژه‌ای برای خودروهای چندسرنشینه در نظر گرفتند. اگر خودرو تک‌سرنشینی را در این خط‌های ویژه می‌گرفتند جریمه‌ی سنگینی باید می‌پرداخت. بعضی راننده‌ها برای فریب پلیس راه آدمک‌های بادی کنار دستشان می‌نشانند. در قسمتی از سریال کمدی ذوق‌زده نشی، لری دیوید یک راه دیگر برای استفاده از خط ویژه پیدا می‌کند. روزی که می‌خواهد برای تماشای مسابقه‌ی بیسبال تیم داجرز به لس‌آنجلس برود و به راه‌بندان می‌خورد، به زن تن‌فروشی پول می‌دهد که کنار دستش بنشیند. با عبور سریع از خط ویژه زود به مقصد می‌رسد و مسابقه را از دور اولش می‌بیند.^۷

امروزه خیلی‌ها می‌توانند از همان خط عبور کنند بدون این که کسی را کنار دستشان بنشانند. هر خودرو تک‌سرنشینی می‌تواند ۱۰ دلار در ساعت‌های اوج

می‌فروشد. در بریتانیا فرودگاه لوتون در لندن گزینه‌ی به مراتب ارزانتری برای «مسیر تندرو» دارد: اگر نمی‌خواهید در صف طولانی بازرسی بایستید، می‌توانید ۳ پوند بپردازید و بروید سر صف بایستید.^۲

منتقدان می‌گویند در فرودگاه‌ها نباید چیزی به اسم «مسیر تندرو» برای فروش وجود داشته باشد، چون بازرسی‌های امنیتی به دفاع ملی برمی‌گردد و با امتیازهای رفاهی مثل جای پای بیشتر در جلوی صندلی یا اولویت سوار شدن به هواپیما فرق می‌کند. زحمت پیشگیری از حملات تروریستی باید بین همه‌ی مسافرها به طور مساوی تقسیم شود. شرکت‌های هواپیمایی جواب می‌دهند که همه به طور مساوی بازرسی می‌شوند، می‌گویند فقط کاهش زمان انتظار آن فروخته می‌شود. می‌گویند مادامی که همه به طور یکسان بازرسی بدنی می‌شوند، انتظار کمتر در صف بازرسی یک امتیاز رفاهی است که خرید و فروش‌اش باید آزاد باشد.^۳

حالا شهربازی‌ها هم فروختن مجوز نایستادن در صف را شروع کرده‌اند. سابقاً کسانی که می‌خواستند از پرطرفدارترین وسایل سواری یا تماشایی استفاده کنند باید ساعت‌ها توی صف می‌ایستادند. ولی امروزه شهربازی‌های هالیوود و جاهای دیگر راهی برای معطل نشدن در صف پیشنهاد می‌کنند: دو برابر قیمت بلیت معمولی را بپردازید و بروید سر صف بایستید. خوب البته زودتر سوار شدن به قطار تونل وحشت از نظر اخلاقی کمتر از زودتر رسیدن به ایستگاه بازرسی امنیتی در فرودگاه وحشتناک است. با این حال عده‌ای با این هم مخالف‌اند و آن را مایه‌ی فاسد شدن آداب مدنی می‌دانند. مفسری می‌نویسد «یاد آن روزها به خیر که مردم در صف‌های شهربازی‌ها همه با هم برابر می‌شدند و به شکل دموکراتیکی منتظر نوبتشان می‌ایستادند»^۴

جالب این که شهربازی‌ها غالباً امتیازات ویژه‌ای را می‌فروشند اما پنهان می‌کنند. برای این که به دیگران برنخورد، مهمانان مخصوص را از درهای جداگانه به داخل می‌برند. یا ممکن است اسکورتی با مهمانان VIP (اشخاص خیلی مهم) همراه کنند تا آنها را به سر صف ببرند. همین نیاز به احتیاط نشان می‌دهد که نوبت شکنی، حتی در شهربازی، حس نق نقوی را که می‌گوید شرط عدالت رعایت نوبت است تحریک می‌کند. اما این احتیاط را در سایت اینترنتی بلیت‌فروشی شهربازی هالیوود نمی‌بینیم. آن جا بدون رودریاستی اعلام می‌شود ۱۴۹ دلار بپردازید تا «سر همه‌ی صف‌های بازی‌ها، نمایش‌ها، و سرگرمی‌ها بایستید!»^۵